

Χριστιανικές διαβολές κατά της αρχαίας Ελλάδας: Η καταγωγή του Έλληνα κι ο πολιτισμός του (Μέρος 6ο) - Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός είναι άσχετος με την αρχαία ελληνική θρησκεία; Απάντηση στο άρθρο «Η επανάσταση των φιλοσόφων ενάντια στους θεούς, στους ιερείς, στην κοινωνία και στους θεσμούς» (β')

Το συγκεκριμένο άρθρο που βρίσκεται εδώ , είναι παρμένο από το άρθρο του Π. Γιαννουλάκη «Οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι και το αρχαίο ελληνικό καταστημένο» (Περιοδικό Strange, τ. 63).

Ξενοφάνης

Ο Πρόκλος αναφέρει ότι ο Ξενοφάνης είχε γράψει μεγάλο ποίημα με τον τίτλο Σίλλοι, στο οποίο κατέκρινε σθεναρά τους ποιητές και τους φιλόσοφους, για τον δογματισμό τους, τη μισαλλοδοξία τους, τον εγωισμό τους, τις αντιφάσεις τους.

Ας δούμε λοιπόν τι γράφει ο Πρόκλος ακριβώς. Αντιγράψω από τα άπαντα του Πρόκλου (Κάκτος), τ. 39, Υπόμνημα στο «Έργα και Ημέραι» του Ησιόδου. «...και ο Ξενοφάνης λόγω κάποιας εμπάθειάς του (κείμενο: μικροψυχίαν) εναντίον των φιλοσόφων και ποιητών της εποχής του συνέθεσε απρεπείς Σίλλους (κείμενο: Σίλλους ατόπους) εναντίον όλων των φιλοσόφων κα ποιητών. Αλλά ο αληθινά

καλλιεργημένος Ησίοδος (κείμενο: τον όντως μουσικόν Ησίοδον) δεν έπαθε τίποτα τέτοιο· γιατί δεν είναι χαρακτηριστικό καλλιεργημένου ανθρώπου να έχει μοχθηρία (κείμενο: μελαγχολάν)» (σ. 175).

Παρατηρούμε ότι εδώ -όπως και σχεδόν σε όλες τις αναφορές-, ο Π. Γιαννουλάκης που οι απολογητές διάλεξαν ως πηγή τους, ξεφεύγει από την ακρίβεια με αποτέλεσμα να γίνεται αναξιόπιστος. Πουθενά ο Πρόκλος δεν λέει ότι ο Ξενοφάνης κατέκρινε τον δογματισμό, την μισαλλοδοξία, τον εγωισμό, και τις αντιφάσεις των ποιητών και φιλοσόφων. Γιατί αυτό θα είχε κάποια πρακτική αξία, εφόσον θα ήταν ένας τρόπος αξιολόγησης και γόνιμης κριτικής. Ο σιλλός όμως είναι το σατυρικό ποίημα, και ο Πρόκλος του προσάπτει μικροψυχία και ως προς το περιεχόμενό τους, ατοπία. Δηλαδή αυτά που έγραψε στους σιλλούς δεν έχουν τόπο, δεν στέκουν, δεν είναι ορθά. Απεναντίας τιμά τον Ησίοδο χαρακτηρίζοντάς τον «μουσικό», δηλαδή άνθρωπο εμπνευσμένο από τις Μούσες. Με αυτόν τον τρόπο αναγνωρίζει σε αυτόν το απολλώνιο πνεύμα, εφόσον ο Μουσαγέτης είναι ο ίδιος ο Απόλλων. Διότι, αν και ο Ησίοδος αδικήθηκε από τον αδελφό του τον Πέρση, δεν έριξε χολή αλλά έδωσε σε αυτόν (και σε μας) προτροπές και συμβουλές προς την αρετή, όπως γράφει ο Πρόκλος στη συνέχεια του υπομνήματός του .

Ο Ξενοφάνης επικρίνει τους μορφωμένους ανθρώπους της εποχής του, λέγοντας ότι οι πάντες άντλησαν τη μόρφωση τους αποκλειστικά από τον Όμηρο, και δεν γνωρίζουν τίποτε άλλο. Αλλά ο Όμηρος και ο Ησίοδος, λέει ο Ξενοφάνης, δεν έκαναν τίποτε άλλο παρά να χρησιμοποιούν δραματικά τις ανθρώπινες κακίες και φαυλότητες και να τις αποδίδουν στους θεούς. «Ο Όμηρος και ο Ησίοδος όλα τα απέδιδαν στους θεούς, όλα όσα είναι κατά την κρίση του ανθρώπου άξια ονειδισμού και επίκρισης, τις κλοπές, τις μοιχείες, τις μικρότητες, τη μισαλλοδοξία, τις αμοιβαίες απάτες...» Με την κριτική του ο Ξενοφάνης έφτασε να κατακρίνει ανοιχτά τα ιερατεία, τις πεποιθήσεις τους και τους χειρισμούς ανθρώπων που έκαναν, και να επιτεθεί κατά όλων των τότε θρησκευτικών και κοινωνικών δοξασιών, δημιουργώντας έτσι τον πρώτο ελληνικό Διαφωτισμό.

Ο Ξενοφάνης κατακρίνει μόνο τον ανθρωποπαθή τρόπο παρουσιάσεως των θεών επειδή δεν γνωρίζει τον αποσυμβολισμό. Για αυτό και ο Πρόκλος χαρακτήρισε τους Σίλλους του άτοπους. Δεν κατακρίνει πουθενά την θρησκεία ως φαινόμενο ούτε την ύπαρξη των θεών.

Ας δούμε τα αποσπάσματα από τον ίδιο τον Ξενοφάνη που πιστοποιούν τα παραπάνω.

«...κι εκεί στο μέσο αγνή ευωδιά από λιβάνι· κρύο νερό γλυκό και καθαρό, μπροστά μας ξανθοκόκκινα ψωμιά, τραπέζι μεγαλόπρεπο, κατάφορτο τυρί και παχύ μέλι. Στο κέντρο ο βωμός παντού ανθοστόλιστος κι όλο το σπίτι ν' αντηχεί τραγούδια και ευφροσύνη. Οι φρόνιμοι όμως πρώτα πρέπει τον θεόν να υμνούν με μύθους ευλαβείς και λόγια καθαρά. Και αφού κάνουν σπονδές και δεηθούν δύναμη να' χουν δίκαια να ενεργούν» (Κάκτος, Προσωκρατικοί, τ. 7, απόσπασμα 1, σ. 65).

Ο βωμός της Εστίας, ύμνοι στον θεό, μύθοι ευλαβείς, σπονδές, δέηση. Πού ακριβώς έρχεται σε αντίθεση με τη θρησκεία;

«Δεν υπέδειξαν οι θεοί εξ αρχής τα πάντα στους θνητούς· αυτοί, με χρόνια ζήτηση, το άριστο θηρεύουν» (απ. 18, σ. 75).

Δυστυχώς, εξαιτίας των παραποιήσεων και των παρερμηνειών, οι απολογητές χάνουν οι ίδιοι την ομορφιά των κειμένων και μεταδίδουν στους αναγνώστες τους αυτήν την ένδεια.

Ο Ξενοφάνης, περιπλανώμενος, κυνηγήθηκε για τις θέσεις του αυτές από όλους τους τόπους που επισκέφτηκε, αντιπαθής από όλους, και κατέληξε να είναι ένας άνθρωπος σοφός και μελαγχολικός, πικραμένος διότι οι άνθρωποι δεν τον καταλάβαιναν, ένας εραστής της ελευθερίας που είχε ανακαλύψει ότι «όλοι αγαπούν την ελευθερία, αλλά κανείς τους ελεύθερους ανθρώπους».

Ο Διογένης ο Λαέρτιος αναφέρει ότι εκδιώθηκε από την πατρίδα του την Κολοφώνα (παράλια Μ. Ασίας), χωρίς να αναφέρει το λόγο (τα υπόλοιπα είναι μυθοπλασίες του Γιαννουλάκη), και μετά έλαβε μέρος στον αποικισμό της Ελέας, και ζώντας στην Κατάνη. Επίσης, σύμφωνα με το όγδοο απόσπασμα, ταξίδευε σε όλη την Ελλάδα επί δεκαετίες πολλές.

Όμως εδώ θα αναφέρω κάτι άσχετο με τον Ξενοφάνη, για το οποίο κάνει νύξη ο Γιαννουλάκης, και κατά τη γνώμη μου πρέπει να σχολιαστεί.

Γράφει λοιπόν...

Η παράδοση λέει ότι ο Παρμενίδης και ο Ζήνωνας κατείχαν το μόνο διασωθέν αντίτυπο του αποκαλυπτικού συγγράμματος που έγραψε ο Πυθαγόρειος

φιλόσοφος Ίππασος, στο οποίο αποκάλυψε ότι η σφαίρα συντίθεται από δώδεκα πεντάγωνα, προφανώς μία γνώση με μυστικιστικές προεκτάσεις, γι' αυτό και οι ιερείς και οι συμπολίτες του τον έπνιξαν στη θάλασσα για αυτό του το ασέβημα

Καταρχήν, είναι εμφανέστατη και εδώ η επίθεση του Γιαννουλάκη στο ελληνικό ιερατείο της εποχής. Το θέμα εδώ είναι ο θάνατος του Ιππάσου, ενός συνεργάτη του Πυθαγόρα. Είναι υπόθεση ομιχλώδη καθώς δεν επαρκούν οι διασωθείσες αναφορές, καθώς δίνουν διαφορετικές εκδοχές της ιστορίας και είναι μεταγενέστερες. Ωστόσο, από καμία δεν προκύπτει ότι συνέβη δολοφονία του φιλοσόφου από τους ιερείς και τους συμπολίτες του επειδή έβγαλε προς τα έξω κάποια από τις μυστικές διδαχές της σχολής.

Οι αναφορές προέρχονται από τον Διογένη τον Λαέρτιο, τον Ιάμβλιχο, και τον Πρόκλο. Ο Διογένης αναφέρει ότι «*Τον δε Μυστικόν λόγον Ιππάσου φησίν είναι, γεγραμμένον επί διαβολή Πυθαγόρου, πολλούς δε και υπό Άστωνος του Κροτωνιάτου γραφέντας ανατεθήναι Πυθαγόρα*» (Βίοι φιλοσόφων, βιβλίο Η'. 7). Δηλαδή, «*Λέγεται πως ο Μυστικός Λόγος είναι έργο του Ιππάσου, γραμμένο με σκοπό να κατηγορήσει τον Πυθαγόρα, πολλοί τον αποδίδουν και στον Άσωνα τον Κροτωνιάτη*». Φαίνεται ότι πιθανόν ο Ίππασος διαφώνησε με τον Πυθαγόρα και τη σχολή, και ήρθε σε ρήξη με εκείνον. Ωστόσο, πουθενά δεν αναφέρεται βίαιος θάνατος.

Σύμφωνα με τον Ιάμβλιχο στον «*Βίο του Πυθαγόρα*», φαίνεται ότι υπήρξε εσωτερική διάσπαση, διότι άλλοι θεωρούσαν τον Πυθαγόρα θεμελιωτή, ενώ οι μαθηματικοί απέδιδαν την διδασκαλία των ακουσμάτων στον Ίππασο. Επίσης ο Ιάμβλιχος αναφέρει ότι ο Ίππασος πνίγηκε στη θάλασσα από θεία δίκη, καθότι φανέρωσε προς τα έξω εσωτερική πυθαγόρεια γνώση. Συγκεκριμένα, ότι δημοσίευσε και περιέγραψε τη σφαίρα αποτελούμενη από δώδεκα πεντάγωνα, το οποίο στην πραγματικότητα ανήκε στον Πυθαγόρα.

Ο Πρόκλος αναφέρει ότι πνίγηκε μεν στη θάλασσα από θεία δίκη, αλλά για άλλον λόγο· ότι αποκάλυψε τον άρρητο αριθμό.

Στην πραγματικότητα **δεν** γνωρίζουμε τι ακριβώς συνέβη. Δεν υπάρχει καμία ιστορικά τεκμηριωμένη μαρτυρία για το πώς πέθανε. Υπάρχει η πιθανότητα οι ιστορίες αυτές να δημιουργήθηκαν αργότερα για να φοβίσουν μελλοντικούς παραβάτες του όρκου μυστικότητας που έπαιρναν οι πυθαγόρειοι.

Ζήνων ο Ελεάτης

Όπως και ο Ξενοφάνης έτσι και ο Ζήνωνας ήταν άνθρωπος εξαιρετικά φιλελεύθερος, πολέμιος των ιερέων και των τυράννων, έτοιμος να πεθάνει αν χρειαστεί στον αγώνα για την ελευθερία του ατόμου και για την ελεύθερη σκέψη. Όταν στην πατρίδα του ο Τύραννος Νέαρχος εγκατέστησε την πιο στυγνή δικτατορία της εποχής με τη συγκατάθεση του ιερατείου, ο Ζήνωνας έτρεξε αμέσως να συμμετάσχει στη συνωμοσία για την ανατροπή του Νέαρχου και στο κίνημα της επανάστασης

Καμία πηγή δεν αναφέρει ότι υπήρξε σύμπραξη του Νεάρχου με το ιερατείο. Πιθανότατα ο Γιαννουλάκης να έχει στο νου του ένα ιερατείο ανάλογο με το χριστιανικό, με εξουσίες, αποτελούμενο από πατριάρχες, δεσπότες, μητροπολίτες, επισκόπους κλπ. Αν αναφέρεται κάπου αυτό που γράφει ο Γιαννουλάκης, παρακαλώ πολύ να με ενημερώσετε για να το εξετάσουμε.

Ηράκλειτος ο Εφέσιος

Ο Ηράκλειτος έκανε την προσωπική του επανάσταση ενάντια στο περιβάλλον του, στους γονείς του, στην οικογένεια του, στην παράδοση, στην πολιτεία, στο κράτος, στους θεούς, στους άνδρες και στις γυναίκες, στην πολιτική, στα ήθη και στα έθιμα. Τα πάντα του προκαλούσαν αποστροφή και το μόνο καταφύγιο που έβρισκε ήταν στη φιλοσοφία.

Ο Ηράκλειτος αρνήθηκε να νομοθετήσει για την πολιτεία γιατί έβλεπε ότι είχε πια επικρατήσει φαύλο πολίτευμα. «Πολίτευμα» όχι μόνο με την στενή έννοια της διοίκησης της πόλης, αλλά με την ευρύτερη που αναφέρεται στον τρόπο ζωής των πολιτών της. Και αυτό είχε ήδη αρχίσει να φαίνεται από το γεγονός της πράξης της εξορίας του φίλου του Ερμόδωρου. Το ότι δήθεν στάθηκε ενάντια στη θρησκεία, αποτελεί ένα παχυλό ψέμα.

Ο Διογένης ο Λαέρτιος γράφει: «Όσο για το αποδιδόμενο σε αυτόν βιβλίο, τούτο είναι ως προς το κύριο περιεχόμενό του "Περί Φύσεως" αλλά διαιρείται σε τρία μέρη· στο σχετικό με το σύμπαν και στο πολιτικό και το θεολογικό. Το αφιέρωσε στο ιερό της Αρτέμιδας, όπως λένε μερικοί, φροντίζοντας να το γράψει με τρόπο μάλλον ασαφή, για να το κατανοήσουν μόνοι οι ικανοί...» (Κάκτος, Ηράκλειτος, σ. 29).

Το έργο του έχει και θεολογικό μέρος. Ο ίδιος το αφιερώνει στον ναό της Αρτέμιδος. Κατά τα άλλα, τα έβαλε με τους...θεούς και τη θρησκεία.

Η μεταλλαγή των αντιθέτων δημιουργεί τη ζωή και της δίνει τη σημασία της, κι αυτή η σημασία είναι η αιώνια πάλη μεταξύ των αντιθέτων. Αν οι αναλήψεις αυτές επεκταθούν στο θρησκευτικό ή θεολογικό επίπεδο, οδηγούν στον ολοκληρωτικό αθεϊσμό. Η εξουσία των θεών δεν υπάρχει, αφού τα πάντα αλλάζουν, κι αφού τα πάντα μεταλλάσσονται και πολεμούν και υπάρχουν χάριν σ' αυτόν τον πόλεμο, τότε και οι θεοί δεν υφίστανται ως άρχοντες της μοίρας των ανθρώπων και του κόσμου.

Μυθοπλασίες του Γιαννουλάκη. Ο Ηράκλειτος ήταν ιερέας και ποτέ του δεν απαρνήθηκε αυτήν την ιδιότητα. Σε αντίθεση με αυτό, απαρνήθηκε τον τίτλο του βασιλέως, έστω και αν αυτός ήταν απλά ένας τίτλος χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα στην Έφεσο.

Ο Στράβων αναφέρει: «Του Ιωνικού αποικισμού, που έγινε μετά από τον Αιολικό, αρχηγός ήταν ο Άνδροκλος, γνήσιος γιος του Κόδρου, του βασιλιά της Αθήνας, κι αυτός ήταν ο ιδρυτής της Εφέσου. Για τούτο εκεί συστήθηκε, όπως λένε, το βασίλειο των Ιώνων. Και σήμερα ακόμα οι απόγονοί του ονομάζονται βασιλείς και έχουν κάποιες τιμές, όπως να έχουν επίσημη θέση στους αγώνες, να φορούν πορφύρα με διακριτικά του βασιλικού γένους, να κρατούν ράβδο αντί για σκήπτρο και να τελούν τα ιερά μυστήρια της Ελευσινίας Δήμητρας» (ο. π. σ. 39).

Από πού ξέρουμε ότι όντως ήταν από τη γενιά του Κόδρου; Αναφέρει ο Διογένης ο Λαέρτιος: «Ο Αντισθένης στις "Διαδοχές" αναφέρει ως ένδειξη της μεγαλοφροσύνης του ότι παραχώρησε στον αδελφό του τον τίτλο του βασιλέα» (ο. π. σ. 31). Συνεπώς, εφόσον είχε τον συγκεκριμένο τίτλο, άρα κρατούσε από τη γενιά του Κόδρου.

Όσον αφορά τη συλλογιστική του Γιαννουλάκη ότι εφόσον τα πάντα αλλάζουν, άρα οι θεοί δεν έχουν εξουσία, είναι πεπλανημένη. Διότι για την ελληνική θεολογία, οι θεοί εφορεύουν στον κόσμο του γίνεσθαι. Ο Ηράκλειτος δεν μιλάει για μια πάλη των αντιθέτων που παραμένει έτσι ες αεί. Αυτές οι αντιλήψεις είναι του Γιαννουλάκη που ως «δυναρχιστής» φρονεί ότι το καλό και το κακό είναι ουσίες που αντιμάχονται αιωνίως. Αλλά ο Ηράκλειτος δεν ερμηνεύεται με γνωστικίζουσες θεωρήσεις. Ειδικά όταν ο ίδιος μιλάει για την κρυφή αρμονία και την ενότητα των πάντων. Να λοιπόν που τα πάντα αλλάζουν στο ποσειδώνιο

βασίλειο -τον κόσμο του γίνεσθαι ή υλικό κόσμο, αλλά ταυτόχρονα εναρμονίζονται. Τα υπόλοιπα περί μοίρας, είναι εξολοκλήρου λάθος. Το τι σημαίνουν αυτά τεκμαίρεται από το σίγουρο και σταθερό θεμέλιο της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Εκεί μπορεί κανείς να μελετήσει τη σχέση «πρόνοιας-ειμαρμένης-βούλησης» (ειδικά το έργο του Πρόκλου «Προς Θεόδωρον τον μηχανικόν», το «Περί της των κακών υποστάσεως», και τις πραγματείες του Πλωτίνου ειδικά κατά των Γνωστικών). Δεν επεκτείνομαι όμως σε αυτά, διότι θα ξεφύγω από το θέμα μου.

Ας δούμε ορισμένα από τα ηρακλείτεια χωρία στο αρχαίο...

«*Εκ πάντων εν και εξ ενός πάντα*» (απ. 10).

«*Εν πάντα είναι*» (απ. 50).

«*Αρμονία αφανής φανεράς κρείττων*» (απ. 54).

«*Το αντίξουν συμφέρον και εκ των διαφερόντων καλλίστην αρμονίαν και πάντα κατ' έριν γίνεσθαι*» (απ. 8).

Τέλος, για το αν ο Ηράκλειτος δέχονταν ή όχι την θεϊκή επέμβαση, όχι όμως όπως κακώς έχει επιβληθεί από την χριστιανική θεώρηση, ας αφήσουμε τον ίδιο τον Ηράκλειτο να μας πει: «*Ο άναξ, ου το μαντείου εστί το εν Δελφοίς, ούτε λέγει ούτε αποκρύπτει αλλά σημαίνει*» (απ. 93).

Ο άνακτας του μαντείου των Δελφών (ο Απόλλων), ούτε λέει καθαρά ούτε όμως αποκρύπτει. Αλλά δίνει σημεία-σημάδια, βάση των οποίων ο άνθρωπος πρέπει να χρησιμοποιήσει το νου του. Η χρησμοδοσία είναι μια μορφή θείας επέμβασης που όμως δεν έχει καμία σχέση με τη θεώρηση των θεών ως «αρχόντων» που παίζουν παιχνίδια με τις τύχες των ανθρώπων.

Πρωταγόρας

Σχετικά με την καταδίκη του Πρωταγόρα και τις ιστορικές συνθήκες έχει γίνει λόγος σε προηγούμενα άρθρα. Εδώ θα εστιαστώ σε όσα γράφει ο Γιαννουλάκης.

α. Ότι οι ιερείς και οι αριστοκράτες ζήτησαν τη θανάτωση του Πρωταγόρα επειδή δήλωσε ότι δεν ξέρει αν υπάρχουν ή αν δεν υπάρχουν οι θεοί.

Η κυβέρνηση τον έδιωξε, κατάσχεσε όλα τα βιβλία του και τα έκαψε (γι' αυτό και έχουν διασωθεί ελάχιστα αποσπάσματα του. Έπειτα άρχισαν να τον κυνηγούν για να τον συλλάβουν και να τον καταδικάσουν σε θάνατο, όπως το ήθελαν οι ιερείς και οι αριστοκράτες

β. Ότι ναυάγησε κατά την προσπάθειά του να διαφύγει στη Σικελία. Δηλαδή, συνδέει τα δύο προηγούμενα γεγονότα.

γ. Ισχυρίζεται ότι ο Ευριπίδης στην τραγωδία «Παλαμήδης» υποστηρίζει ότι δολοφόνησαν τον Πρωταγόρα.

Ο μεγάλος Ευριπίδης, που ήταν μαθητής του (όπως ήταν και ο Περικλής και ο Γοργίας), σε μια τραγωδία του (Παλαμήδης) θρηνεί για τη δολοφονία του Πρωταγόρα κραυγάζοντας: «Εφονεύσατε, εφονεύσατε, ω Δαναοί, την πάνσοφον αηδόνα των μουσών, η οποία ουδένα ελύπησε!

Ας εξετάσουμε τι λένε οι πηγές από τον πρώτο τόμο «Προσωκρατικοί», του Κάκτου.

(Διογένης ο Λαέρτιος): «Ο πρώτος από τους λόγους του που διάβασε ήταν το Περί θεών, του οποίου την αρχή παραθέσαμε προηγουμένως. Τον διάβασε στην Αθήνα, στο σπίτι του Ευριπίδη ή, κατ' άλλους, του Μεγακλείδη. Άλλοι πάλι λένε πως **διαβάστηκε στο Λύκειο** από τον μαθητή του Αρχαγόρα, γιο του Θεόδοτου. Κατήγορός του ήταν ο Πυθόδωρος, γιος του Πολύζηλου, **ένας από τους Τετρακόσιους**. Ο Αριστοτέλης λέει ότι ήταν ο Εύαθλος. [...] Ο Φιλόχωρος λέει ότι, καθώς ταξίδευε ο Πρωταγόρας για τη Σικελία, βούλιαξε το καράβι και πως αυτό υπαινίσσεται ο Ευριπίδης στον Ιξίονα. **Μερικοί λένε πως πέθανε στη διάρκεια ταξιδιού σε ηλικία περίπου ενενήντα ετών**. Ο Απολλόδωρος λέει πως πέθανε εβδομήντα ετών, ότι ασχολήθηκε με τη σοφιστική **σαράντα χρόνια** και ήταν στην ακμή του κατά την ογδοηκοστή τέταρτη Ολυμπιάδα» (σ. 31).

Επίσης, σε ένα επίγραμμα αναφέρει ο ίδιος: «Άκουσα για τη δική σου μοίρα, Πρωταγόρα, ότι διωγμένος κάποτε από τους Αθηναίους **πέθανες στη διάρκεια ταξιδιού, επειδή ήσουν γέρος**. Η πόλη του Κέκροπα αποφάσισε να σε εξορίσει, αλλά εσύ από την πόλη της Παλλάδας μπορεί να έφυγες, όμως από τον Πλούτωνα δεν ξέφυγες» (ο. π. σ. 254).

(Φιλόστρατος): «Για αυτόν τον λόγο οι Αθηναίοι έδιωξαν τον Πρωταγόρα απ' όλα τα μέρη της γης, αφού πρώτα δικάστηκε, όπως υποστηρίζει μια άποψη, ενώ, σύμφωνα με άλλους, με ψήφισμα εναντίον του και χωρίς να δικαστεί. Έτσι περνώντας από νησί σε νησί κι από στεριά σε στεριά και αποφεύγοντας τις αθηναϊκές τριήρεις που ήταν διασκορπισμένες σε όλα τα πελάγη, πνίγηκε, όταν βυθίστηκε το μικρό σκάφος με το οποίο ταξίδευε» (ο. π. σ. 33).

(Ησύχιος): «Ναυάγησε σε ένα ταξίδι του προς τη Σικελία και πέθανε σε ηλικία ενενήντα ετών, αφού είχε ασκήσει τη σοφιστική σαράντα χρόνια» (ο. π. σ. 35)

(Σέξτος Εμπειρικός): «...οι Αθηναίοι τον καταδίκασαν σε θάνατο κι εκείνος διέφυγε και πέθανε ναυαγώντας στη θάλασσα. Την ιστορία αυτή μνημονεύει ο Τίμων ο Φλιάσιος στο δεύτερο βιβλίο των Σίλλων...» (ο. π. σ. 41).

Όσον αφορά τον στίχο του Ευριπίδη, αναφέρει ο Διογένης ο Λαέρτιος στο βίο του Σωκράτους: «Ευριπίδης δε και ονειδίζει αυτοίς εν τω Παλαμήδει λέγων “Εκάνετ’ εκάνετε τον πάνσοφον τον ουδέν αλγύνουσαν αηδόνα μούσαν”. Και τάδε μεν ώδε. Φιλόχορος δε φησί προτελετευτήσαι τον Ευριπίδην του Σωκράτους» (Βίοι φιλοσόφων, βιβλίο Β’, παράγραφος 44).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω:

Οι πηγές συμφωνούν ότι ο συγκεκριμένος λόγος που εξέφραζε αμφιβολία για την ύπαρξη των θεών διαβάστηκε ενώπιον ακροατηρίου. Παρόλο που υπήρχε σε ισχύ το ψήφισμα που είχε εισηγηθεί ο Διοπίθης. Άρα, τίποτα δεν έγινε κρυφά όπως θα έπρεπε να γίνει αν πράγματι υπήρχε «διωγμός» των φιλοσόφων στην Αθήνα, κατά τα γραφόμενα του Γιαννουλάκη. Ως προς αυτό συνηγορούν οι μαρτυρίες του Διογένους, του Απολλοδώρου, και του Ησυχίου, ότι άσκησε τη σοφιστική τέχνη επί σαράντα χρόνια.

Ο θάνατος του Πρωταγόρα αποδίδεται είτε σε πνιγμό εξαιτίας ναυαγίου (Φιλόχωρος, Φιλόστρατος, Ησύχιος, Σέξτος Εμπειρικός), είτε σε άλλους λόγους. Για παράδειγμα, φαίνεται ότι ο Διογένης δεν αποδέχεται την εκδοχή του ναυαγίου, παρότι ήταν εν πλω, κάτι που φαίνεται από το παραπάνω επίγραμμα. Επίσης ο Απολλόδωρος δεν αναφέρει κάτι περί ναυαγίου. Το ότι κυνηγήθηκε το πλοίο που βρισκόταν ο Πρωταγόρας από τα αθηναϊκά πολεμικά πλοία, αναφέρεται μόνο από τον Σέξτο ο οποίος στηρίζεται στον Τίμωνα που έγραφε σκωπτικούς στίχους, και προϋποθέτει ότι η ποινή της καταδίκης του Πρωταγόρα ήταν ο θάνατος και όχι η εξορία.

Η ηλικία θανάτου του Πρωταγόρα τοποθετείται σε γεροντική ηλικία. Το να καταδιώκουν τα πολεμικά αθηναϊκά πλοία έναν ενενηντάχρονο, είναι παράλογο. Ακόμα περισσότερο, η καταδίκη του σε θάνατο! Οι πληροφορίες είναι συγκεχυμένες, αντιφατικές, και κυρίως όχι σύγχρονες του Πρωταγόρα. Συνεπώς, δεν μπορεί κανείς να αποφανθεί για το τι έγινε. Το πιθανότερο είναι να εξορίστηκε, και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού να πέθανε ίσως από την

ταλαιπωρία, χωρίς να αποκλείεται το ενδεχόμενο να ναυάγησε.

Αναξαγόρας

Οι απαντήσεις λαμβάνονται από τον τέταρτο τόμο των «Προσωκρατικών» που αναφέρεται στον Αναξαγόρα, από τον «Κάκτο».

...στην ακμάζουσα και πολιτισμένη και «φιλοσοφημένη» Αθήνα του «χρυσού αιώνα», η αστρονομία ήταν απαγορευμένη με ποινή θανάτου!

Επειδή ο Γιαννουλάκης δεν αναφέρει πουθενά που υπάρχει η συγκεκριμένη απαγόρευση (και τούτο σκόπιμα), υποθέτω ότι μάλλον αναφέρεται στο ψήφισμα που εισηγήθηκε ο Διοπίθης. Αυτό όριζε: «Και ψήφισμα Διοπίθης έγραψεν εισαγγέλεσθαι τους τα θεία μη νομίζοντας ή λόγους περί μεταρσίων διδάσκοντας, απειριδόμενος εις Περικλέα δι' Αναξαγόρου την υπόνοιαν».

Δηλαδή: «Εκείνο τον καιρό ο Διοπίθης πρότεινε την ψήφιση νόμου, να περνούν από δημόσια δίκη εκείνοι που δεν παραδέχονται τα θεία ή πιστεύουν σε θεωρίες άλλες για τα ουράνια φαινόμενα, βάζοντας με αυτό τον τρόπο ως στόχο τον Περικλή, μέσω του Αναξαγόρα» (Περικλής, 32.1).

Δεν απαγορεύεται, λοιπόν, η αστρονομία (και μάλιστα επί ποινή θανάτου!), αλλά οι σχετικές θεωρίες που δέχονται μόνο την υλική φύση των ουρανίων σωμάτων και όχι την θεϊκή. Αν ίσχυε ο ισχυρισμός του Γιαννουλάκη, τότε δεν θα έπρεπε να είχαν εκδοθεί επί εποχής Πεισιστράτου τα ορφικά κείμενα και ειδικά οι ορφικοί ύμνοι που περιέχουν πληθώρα αστρονομικών στοιχείων (πρβ. την μελέτη του αστρονόμου Κ. Χασάπη). Παρακάτω θα δούμε τι ακριβώς φρονούσε ο Αναξαγόρας.

Η αστρονομία ήταν εχθρός της θρησκείας, απασχόληση των ασεβών και των άθεων, επικίνδυνη για την κοινωνική τάξη και τον δημόσιο βίο! Το ίδιο ίσχυε στις περισσότερες πολιτείες της αρχαιότητας, όπως το είχε επιβάλλει το ιερατείο. Στην Αθήνα, ο συγκεκριμένος νόμος ψήφισμα όριζε ότι αποτελεί αφορμή καταγγελίας και διάπραξη μεγάλου δημόσιου αδικήματος η διδασκαλία αθεϊστικών δοξασιών και η ανάπτυξη θεωριών αναφερόμενων στα άστρα και στα αστρονομικά φαινόμενα.

Ο ορφισμός είναι η αρχαία ελληνική θρησκεία. Και αυτός στα κείμενά του περιλαμβάνει αστρονομικά στοιχεία. Μάλλον δεν θα τα έχει διαβάσει ποτέ του ο Γιαννουλάκης ή τα αποσιωπά σκοπίμως. Μάλιστα ενώ εδώ γράφει ότι, «Το ίδιο

ίσχυε στις περισσότερες πολιτείες της αρχαιότητας, όπως το είχε επιβάλλει το ιερατείο», παρακάτω θα μας πει: «Ο Αναξαγόρας τελικά κατέφυγε στη Λάμψακο του Ελλησπόντου, (όπου ο Περικλής του έστειλε χρηματική βοήθεια μέχρι το τέλος της ζωής του). Εκεί ο Αναξαγόρας έζησε τα υπόλοιπα χρόνια του ευτυχισμένος, διδάσκοντας ανάμεσα σε πιστούς μαθητές που τον τιμούσαν και τον αγαπούσαν, και οι πολίτες της Λαμψάκου τον εκτιμούσαν και τον θαύμαζαν επίσης». Φαίνεται τελικά, ότι δεν υπήρχαν παντού...«κακά» και αιμοδιψή ιερατεία.

Επίσης έλεγε και πολλά ακόμη πιο παράξενα πράγματα, όπως το ότι υπήρχαν και άλλοι κόσμοι εκτός από τη Γη, πλανήτες στον ουρανό, όπου κατοικούσαν άνθρωποι εξωγήινοι, πού είχαν πολιτισμούς όπως και οι γήινοι, και περιέγραφε τα σπίτια τους και τις ενδυμασίες τους και τις συνήθειές τους...

Σε αυτό το σημείο θα αντιπαραβάλω τα παραπάνω με όσα αναφέρουν οι πηγές. Αυτό δεν το κάνω διότι θεωρώ κακό την υποστήριξη των παραπάνω απόψεων, αλλά για να δείξω το πόσο ευφάνταστος (και ως εκ τούτου αναξιόπιστος) είναι ο συγγραφέας τον οποίο χρησιμοποιούν οι νεο-απολογητές.

(Διογένης Λαέρτιος): «Για τη σελήνη έλεγε πως κατοικείται και πως έχει λόφους και φαράγγια» (σ. 25).

(Ιππόλυτος Ρώμης): «Είπε ότι η σελήνη είναι φτιαγμένη από χώμα και έχει πεδιάδες και φαράγγια» (σ. 61).

(Συμπλίκιος): «Ότι υπαινίσσεται πως υπάρχει ένας άλλος κόσμος πλάι στον δικό μας φαίνεται από τη φράση “όπως εμείς”, που τη χρησιμοποιεί όχι μια φορά. Και ότι δεν θεωρεί αυτόν τον άλλο κόσμο έναν αισθητό κόσμο που προηγήθηκε χρονικά από τον δικό μας, φαίνεται από τη φράση “από τα οποία μαζεύουν τα πιο χρήσιμα στα σπίτια τους και τα χρησιμοποιούν”. Γιατί δεν είπε χρησιμοποιούσα”, αλλά “χρησιμοποιούν”. Ούτε και πιστεύει ότι κατοικούν σήμερα σε κάποιες άλλες περιοχές του ίδιου κόσμου με τον δικό μας. Διότι δεν είπε “εκείνοι έχουν τον ήλιο και τη σελήνη, που έχουμε κι εμείς”, αλλά “έχουν κι αυτοί ήλιο και σελήνη, όπως κι εμείς”, σαν να μιλούσε δηλαδή για άλλον ήλιο και άλλη σελήνη» (σ. 123)

Το απόσπασμα του νεοπλατωνικού φιλοσόφου Συμπλικίου, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς εξετάζει απόσπασμα του ποιήματος του Αναξαγόρα. Σε αυτό, πιθανότατα, ο Αναξαγόρας να αναφερόταν σε παράλληλους κόσμους-σύμπαντα-διαστάσεις.

Και συνεχίζει: «Και ότι αυτοί οι άνθρωποι έχουν πόλεις κατοικημένες και χωράφια καλλιεργημένα, όπως και εμείς, κι ότι έχουν κι αυτοί ήλιο και φεγγάρι, όπως και εμείς· και ότι η γη τους παρέχει πολλά και όλων των ειδών τα γεννήματα, από τα οποία μαζεύουν τα πιο χρήσιμα στα σπίτια τους και τα χρησιμοποιούν».

Ο Συμπλίκιος δίνει τη δική του ενδιαφέρουσα ερμηνεία στον Αναξαγόρα στηριζόμενος Στον...Αναξαγόρα. «Ότι υποθέτει την ύπαρξη δύο ειδών κόσμων, ο νοερός και ο άλλος ο αισθητός, που έγινε από τον πρώτο, είναι φανερό και από όσα είπαμε και από τα παρακάτω: “Αλλά ο Νους, που υπάρχει παντοτινά, σίγουρα βρίσκεται και σήμερα εκεί όπου είναι όλα τα άλλα, στην περιβάλλουσα μάζα και στα πράγματα που συνενώθηκαν και αποχωρίστηκαν”» (ο. π. σ. 131).

Σύμφωνα με τους νόμους της Αθήνας όλα αυτά είχαν ένα βασικό ελάττωμα: ο Αναξαγόρας δεν ανέφερε καθόλου τον Δία, λες και αυτός δεν είχε λάβει μέρος σε τίποτε από όλα αυτά, δηλαδή δεν υπήρχε. Που ήταν οι θεοί σε όλα αυτά; Ο Αναξαγόρας έλεγε ότι υπήρχε μόνο ένα υπέρτατο ον, που το ονόμαζε «ο Νους». Αυτός ήταν ο πατέρας της κοσμικής δίνης, απ’ αυτόν καταγόταν το ανθρώπινο πνεύμα, αυτός βρισκόταν πίσω από τα μεγάλα μυστήρια του σύμπαντος, αυτός ο Κοσμικός Νους ένωνε όλα τα πράγματα.

(Διόδωρος ο Σικελιώτης) «Συκοφαντούσαν και τον φιλόσοφο Αναξαγόρα, που ήταν δάσκαλος του Περικλή, ότι δείχνει ασέβεια προς τους θεούς» (ο. π. σ.43).

(Αέτιος) «Ο Αναξαγόρας είπε τον θεό “Νου κοσμοποιό”» (ο. π. σ. 73).

(Πλάτων) «...το δίκαιο είναι εκείνο που λέει ο Αναξαγόρας, δηλαδή ο Νους. Αυτός, απόλυτος κυρίαρχος και ανόθευτος, λέει, από πως διευθετεί το σύνολο των όντων, περνώντας διαμέσου όλων» (ο. π. σ. 77).

(Αριστοτέλης) «Αρχή όλων των πραγμάτων θέτει τον Νου, εφόσον, λέει, από τα όντα μόνο αυτός είναι απλός, αμιγής και καθαρός. Αποδίδει όμως και τα δύο στην ίδια αρχή, δηλαδή και τη γνώση και την κίνηση, λέγοντας πως ο Νους έθεσε το παν σε κίνηση» (ο. π. σ. 77).

(Συμπλίκιος) «Ο Αναξαγόρας λέει ότι ο κόσμος γεννήθηκε άπαξ από το μείγμα και ότι μένει ως έχει από τότε και στο εξής, υπό την επίβλεψη του Νου, που τον διοικεί και τον διαχωρίζει» (ο. π. σ. 81).

Συνεπώς, δεν αρνήθηκε τους θεούς. Αυτό που έκανε ήταν να εξετάσει τα

πράγματα από τη φυσική τους άποψη, κάτι στο ποίο βρήκαν αφορμή οι εχθροί του Περικλέους για να τον κατηγορήσουν, κτυπώντας τον ίδιο τον Περικλή. Η ελληνική θεολογία αποκαλεί τον κοσμικό Νου, Δία και Ζευ.

Ο Πλούταρχος στο «Περί των εκλελοιπότεων χρηστηρίων» (436 D), αναφέρει κάτι πολύ σημαντικό που αφορά πολλούς από τους φυσικούς φιλοσόφους συμπεριλαμβανομένου και του Αναξαγόρου. «Γενικά, καθώς υποστηρίζω, εφόσον κάθε γένεση έχει δύο αιτίες, οι πιο παλιοί θεολόγοι και ποιητές στην ανώτερη μόνο έδωσαν προσοχή, αναφωνώντας την κοινή τούτη ρήση για όλα τα πράγματα: “Ζευς αρχή και Ζευς το μέσον, από τον Δια έρχονται τα πάντα”, χωρίς ακόμη να έχουν ασχοληθεί ακόμη με τις αναγκαίες και φυσικές αιτίες. Οι νεότεροι από τούτους, που ονομάστηκαν φυσικοί, αντίθετα, αφού απομακρύνθηκαν από την ωραία εκείνη και θεϊκή αρχή, αποδίδουν το παν στα σώματα και τα παθήματα των σωμάτων -πλήγματα, μεταβολές και αναμείξεις. Επομένως, κι στις δύο περιπτώσεις η θεωρία υπολείπεται ως προς το σωστό, εφόσον οι μεν δεν λαμβάνουν υπόψη τους ή παραλείπουν το μέσον και το ποιητικό αίτιο (κείμενο: “το δι’ ου και υφ’ ου”), ενώ οι άλλοι το από ποια και με ποια στοιχεία συνδέονται τα πράγματα (κείμενο: “το εξ ων και δι’ ων”).

Συνεπώς, δεν υπάρχει στην πραγματικότητα διάσταση, αλλά διαφορετική προσέγγιση. Όταν εστιάσουμε μόνο στη μια και απορρίψουμε την άλλη, τότε θα είναι σαν να πετάμε κομμάτια της εικόνας. Επομένως πάντα κάτι θα μας διαφεύγει.

Όσπου μια μέρα σιγουρεύτηκαν: στη διάρκεια μιας, θυσίας προς τους θεούς, βρέθηκε ένα κριάρι με ένα μόνο κέρατο. Οι ιερείς που ήταν στην τελετή το ερμήνευσαν αυτό ως υπερφυσικό σημάδι από τους Θεούς. Τότε ο Αναξαγόρας, που δεν πίστευε σε υπερφυσικά φαινόμενα και θεϊκούς οιωνούς, τους κατέκρινε δημόσια κόβοντας το κεφάλι του ζώου, κάνοντας ανατομία του κρανίου του κριού και δείχνοντάς τους πως το μοναδικό κέρατο ήταν ένα φαινόμενο που είχε δημιουργηθεί εξαιτίας μιας ανώμαλης ανάπτυξης του εγκεφάλου, ο οποίος είχε συγκεντρωθεί σε οξεία γωνία στο μπροστινό μέρος του κεφαλιού του ζώου, κι έτσι αναφύοταν ένα μόνο κέρας διότι το δεύτερο εμποδίζονταν να φυτρώσει.

Γιατί ο Γιαννουλάκης δεν δίνει την πηγή ή την παραπομπή σε αυτό που ισχυρίζεται εδώ; Διότι η ίδια η πηγή από όπου λαμβάνει το προαναφερθέν περιστατικό, αναιρεί τα γραφόμενά του. Είναι από το έργο του Πλουτάρχου «Βίος Περικλέους» (6) και

έχει ως εξής: «Λένε πως κάποτε έφεραν στον Περικλή το κεφάλι ενός κριού με ένα κέρατο, που το είχαν βρει στα χωράφια· ο μάντης Λάμπων, όταν είδε το κέρατο, δυνατό και στέρεα φυτρωμένο στη μέση του μετώπου, μάντεψε πως δύο δυνάμεις υπάρχουν στην πόλη, του Θουκυδίδη (σημ. όχι του ιστορικού) και του Περικλή, όμως ο ένας από τους δύο θα κερδίσει την εξουσία, εκείνος που κοντά στα χτήματά του βρέθηκε το κεφάλι. Τότε ο Αναξαγόρας, αφού άνοιξαν το κρανίο, έδειξε τον εγκέφαλο, που ήταν άνισα μοιρασμένος στην κρανιακή κοιλότητα: μυτερός σαν αυγό, είχε συσσωρευτεί όλος στο σημείο μονάχα εκείνο απ' όπου ξεκινούσε η ρίζα του κέρατου. Τότε θαύμασαν όλοι, όσοι ήσαν παρόντες, τον Αναξαγόρα, λίγο αργότερα όμως ο θαυμασμός τους στράφηκε στον Λάμπωνα, όταν ο Θουκυδίδης έπεσε και όλα τα πράγματα της πόλης πέρασαν ομαλά κάτω από την εξουσία του Περικλή».

Τί σχέση έχει η αρχική πηγή όπου λαμβάνεται η πληροφορία, με αυτό που μεταφέρει ο Γιαννουλάκης άνευ παραθέσεως του ίδιου του αποσπάσματος ή έστω παραπομπής σε αυτό; Καμία! Ο λόγος που το γράφω είναι για να δείξω τη διαστρέβλωση των πηγών, όχι απαραίτητως για να γίνει πιστευτή η αναφορά.

Ο Αναξαγόρας συνελήφθη και κατηγορήθηκε για ασέβεια, μπροστά σε μία πραγματική Ιερά Εξέταση, που εξέτασε με όλες τις λεπτομέρειες το βιβλίο του «Περί φύσεως». Στο έργο αυτό, μεταξύ άλλων ανοσιουργημάτων, υπήρχε γραμμένο πως ο ήλιος, που η επίσημη θρησκεία τον θεωρούσε θεό, δεν ήταν παρά μία ουράνια μάζα από πυρακτωμένες πέτρες! Μάταια τον υπερασπίστηκε ο Περικλής. Τον φυλάκισαν αμέσως και τον άφησαν να περιμένει την εκτέλεση του

Όσον αφορά το βιβλίο:

Από την «Απολογία» του Σωκράτη, πληροφορούμαστε για κάποια πράγματα σχετικά με την κυκλοφορία των βιβλίων του.

Λέει ο Σωκράτης: «Τον Αναξαγόρα νομίζεις ότι κατηγορείς, αγαπητέ μου Μέλητε. Και τόσο μικρή ιδέα έχεις γι' αυτούς, τους θεωρείς τόσο αγράμματους, ώστε να μη γνωρίζουν ότι **τα βιβλία του Αναξαγόρα του Κλαζομένιου** είναι γεμάτα από τέτοια λόγια; Από εμένα θα τα μάθαιναν αυτά οι νέοι, ενώ θα μπορούσαν, όποτε ήθελαν, **να αγοράσουν τα βιβλία αυτά από την ορχήστρα του θεάτρου με μια δραχμή**, και να κοροϊδεύουν τον Σωκράτη, αν υποστηρίζει ότι είναι δικά του, πράγματα μάλιστα τόσο περίεργα» (26 d).

Σύμφωνα με το απόσπασμα, τα βιβλία του φυσικού φιλοσόφου πωλούνταν και ήταν

διαθέσιμα το 399 π.κ.ε, και μπορούσε κανείς εύκολα να αγοράσει. Ο θάνατος του Αναξαγόρα τοποθετείται στο 428/427 π.κ.ε. Γιατί η...«ιερά εξέταση» δεν έκαψε/κατάστρεψε/εξαφάνισε το βιβλίο άπαξ διαπαντός; Μήπως τελικά δεν ήσαν φωτοσβέστες, αλλά οι καταστάσεις πρέπει να εξετάζονται μαζί με τα πολιτικά δρώμενα και τα δεδομένα των ιστορικών συγκυριών;

Όσον αφορά την κατηγορία:

Αναφέρει ο Διογένης ο Λαέρτιος τον πρώτο στίχο από το σύγγραμμά του: «*Πάντα χρήματα ην ομού· είτα Νους ελθών αυτά διεκόσμησε*» (Β΄ βιβλίο, παράγραφος 6). Επίσης ο Διογένης αναφέρει: «*Πρώτος τη ύλη νουν επέστησεν*». Τι σημαίνει αυτό; Αυτό σημαίνει ότι τελικά δεν έρχονταν σε αντίθεση με την ελληνική θρησκεία που θεωρούσε τον Ήλιο έμψυχο. Διότι, εφόσον στην ύλη τοποθετείται νους, άρα το ίδιο συμβαίνει και με την υλική υπόσταση του Ηλίου και κάθε άλλου ουρανίου σώματος. Μην λησμονούμε ότι μια από τις ψευδείς κατηγορίες κατά του Σωκράτους ήταν η αθεΐα, επειδή κατηγορήθηκε ότι δεν αποδέχονταν τα ουράνια σώματα ως θεούς, κατά την τότε κοινή παραδοχή (Απολογία 26d). Αν και δεν έχουμε σήμερα το σύγγραμμα του Αναξαγόρα για να δούμε ακριβώς τι έγραφε, η παραπάνω πρόταση είναι αρκετή για να διαλύσει κάθε αμφιβολία ότι η κατηγορία για ασέβεια ήταν ψευδής και κατασκευασμένη, και οι πολιτικοί αντίπαλοι του Περικλή απλά χρησιμοποίησαν το ψήφισμα που εισηγήθηκε ο Διοπίθης. Όπως φαίνεται, ούτε αυτά είδε ο Γιαννουλάκης, παρότι τα αναφέρει ο Διογένης ο Λαέρτιος.

Διομήδης